Od Redakcji

Udany – zdaniem nie tylko kierownictwa Centrum Naukowo-Badawczego Uniwersytetu Łódzkiego „Bałkany na przełomie XX/XXI w.” – projekt pn. *Bośnia i Hercegowina 15 lat po Dayton*¹ wręcz wymagał pogłębienia i rozszerzenia problematyki, dla której umownym pretekstem była kolejna, również umowna „rocznica” 20-lecia rozpadu byłej Jugosławii. Oczywiście nie o „rocznice” tu chodzi, ale wnioski płynące z materiałów nadesłanych do Centrum wręcz nakazywały, aby obserwowane wydarzenia, rozgrywające się w tym regionie Europy, poddać nieustannemu monitoringowi, analizie, szukaniu i konstruowaniu rozwiązań, stawianiu hipotez itp. Zebrane doświadczenia przekonały nas, że jesteśmy w stanie zgromadzić wystarczającą grupę kompetentnych badaczy, którzy będą gotowi do odpowiedzi na szereg nurtujących to środowisko problemów, że będą przygotowani do dyskursu nad przyczynami, które doprowadziły do uruchomienia procesu społeczno-politycznej implozji jugosłowiańskiego systemu państwowego, ale również do przesłedzenia różnorakich skutków tego zjawiska – zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i międzynarodowym. Świadomi jesteśmy, że rozpad państwa jugosłowiańskiego w warunkach konfliktu zbrojnego (początkowo wojny domowej, a następnie wojen suwerennych państw) uruchomił, na niewyobrażalną od czasów II wojny światowej skalę, napięcia na tle nacjonalistycznym i religijnym, naruszające fundamentalne wartości moralne, godność ludzką, poszanowanie praw człowieka. Ambivalentna postawa społeczności międzynarodowej, w szczególności wielkich mocarstw i głównych organizacji międzynarodowych, przez długi czas przeszkadzała w znalezieniu rozwiązań dla przerwania tej największej po 1945 r. tragedii w Europie. Porozumienia przyjęte w Dayton w 1995 r. stworzyły szansę na kontynuację procesów transformacyjnych w nowych państwach Bałkanów Zachodnich i formalno-prawne warunki do określenia przez mieszkańców tych krajów ich miejsca w rodzinie europejskiej. W jaki sposób szanse i warunki te są wykorzystywane i jak skutecznie aplikowane są przedsięwzięcia i rozwiązania

¹ *Bośnia i Hercegowina 15 lat po Dayton. Przeszłość – teraźniejszość – perspektywy. Studia i szkice*, pod red. P. Chmielewskiego i S.L. Szczesio, Łódź 2011.

normalizujące sytuację polityczno-gospodarczo-społeczną – to pytania, na które chcieliśmy znaleźć odpowiedź w 20 lat po rozpadzie socjalistycznej Jugosławii.

Zaproponowany nowy projekt, podobnie jak poprzedni, winien być interdyscyplinarnym przedsięwzięciem. Zaprośiliśmy więc do udziału w nim przede wszystkim historyków i politologów, ale również socjologów, filologów, specjalistów prawa międzynarodowego, historyków myśli politycznej. Pewnym mankamentem w doborze grona autorów (z czego Redakcja temu zdaje sobie sprawę) jest nieobecność specjalistów – analityków życia gospodarczego. To bez wątpienia ogranicza *spectrum* dyskursu w tak skomplikowanej materii.

Przygotowując projekt zaproponowaliśmy Autorom kilka podstawowych problemów badawczych:

1. Analiza przyczyn wewnętrznych i zewnętrznych prowadzących do rozpadu federacji jugosłowiańskiej (erozja i niewydolność systemu politycznego byłej Jugosławii po śmierci Josipa Broz-Tity; kryzys gospodarki jugosłowiańskiej i jego konsekwencje; wzrost nastrojów nacjonalistycznych i separatystycznych na przełomie lat 80. i 90. XX w.; aspiracje państwotwórcze narodów federacji; problem Kosowa).

2. Proces tworzenia nowych struktur państwowych w warunkach eskalacji konfliktów zbrojnych na obszarze byłej Jugosławii.

3. Bezpośrednie konsekwencje polityczne, gospodarcze i społeczne dezintegracji federacji jugosłowiańskiej i towarzyszących rozpadowi państwa wojen lokalnych.

4. Poszukiwanie nowych rozwiązań ustrojowych, prawnych, edukacyjnych itp., stabilizujących nowe struktury państwowe i normalizujących przede wszystkim sytuację wewnętrzną, przełamujących powstałe w warunkach konfliktu zbrojnego uprzedzenia, stereotypy, usprawniających kondycję psychiczną społeczeństw dotkniętych wojną i jej konsekwencjami.

Do udziału w realizacji wyżej przedstawionego projektu zgłosiło się 32 badaczy (w poprzednim brało udział 23) z 17 ośrodków akademickich i instytucji naukowo-badawczych z całej Polski: historyków, politologów, filologów, specjalistów prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych, znawców zagadnień wojskowych i walki z międzynarodowym terroryzmem. Bogata tematyka nadesłanych tekstów, zróżnicowanie stopnia szczegółowości podejmowanych problemów, jak również różna objętość i forma prac – wszystko to wymagało od zespołu redakcyjnego sporego namysłu na koncepcją redakcyjną prezentowanego tomu. Z racji objętości wszystkich tekstów pojawiło się nawet pytanie, czy nie publikować całości w dwóch tomach. Zdecydowaliśmy się jednak na jeden, dzieląc go tylko na dwie części. Czy zabieg ten był słuszny – ocenia Czytelnicy.

Pierwsza część (18 tekstów), zatytułowana *Geneza, przebieg i konsekwencje rozpadu Jugosławii* grupuje teksty, w których Autorzy skupiają uwagę przede wszystkim na przyczynach i okolicznościach (wewnętrznych i zewnętrznych),

które doprowadziły do rozpadu federacji jugosłowiańskiej. Pojawiają się w tej części trzy artykuły omawiające epizody militarne, ale zdecydowana większość tekstów już w formule tytułów zawiera takie hasła, jak: „przyczyny rozpadu Jugosławii...”, „ustrojowe przesłanki rozpadu...”, „czynnik determinujący rozpad...”, „początek końca Jugosławii...”, „zerwanie z autorytetami”, „problem uznania...” itp. W tej części monografii umieściliśmy także rozważania nad rodzącym się już w czasie wojny systemem politycznym Bośni i Hercegowiny, przemianami w partiach postkomunistycznych nowych państw, ale również nad pierwszymi konsekwencjami wojny, zagrażającymi wewnętrznemu i zewnętrznemu bezpieczeństwu nie tylko regionu Bałkanów Zachodnich (rodzenie się rodzimego i międzynarodowego terroryzmu). Wreszcie pojawiły się dwa teksty, których Autorzy skupiają się na zagadnieniach mających dać odpowiedź, jak społeczność międzynarodowa, a także i sami mieszkańcy terenów objętych działaniami wojennymi, mogą rozwiązywać wiele traumatycznych problemów, które pozostawiła po sobie wojna. Naszym zdaniem dobrym zakończeniem tej pierwszej części jest artykuł o „jugonostalgii”, zjawisku pozornie marginalnym, ale społecznie bardzo ważnym.

Nieco mniej tekstów (14) wypełnia drugą część monografii, opatrzoną tytułem *Państwa i narody bałkańskie między przeszłością a przyszłością*, nawiązującym bezpośrednio do głównego tytułu całości publikacji. Kilka z tych tekstów z powodzeniem mogło się znaleźć w części pierwszej opracowania i odwrotnie, dlatego w tym miejscu redaktorzy tomu proszą Czytelników o wyrozumiałość dla przyjętej konstrukcji publikacji.

Cechą charakterystyczną (w pewnym sensie kryterium wyróżniającym) tej części publikacji jest zgrupowanie w niej artykułów odnoszących się do różnych aspektów i problemów dotyczących poszczególnych państw Bałkanów Zachodnich w czasie współczesnym. Tylko cztery teksty są projekcją odnoszącą się do spodziewanej przyszłości tych podmiotów. Dowodzi to pewnego załamania tematycznego – zapowiedziana w tytule monografii formuła „między przeszłością a przyszłością” została więc w pewnym stopniu zachwiana. Nie możemy jednak zapominać, że między tak określonymi kryteriami czasowymi istnieje niezwykle ważna „teraźniejszość” (współczesność) i tej problematyce wielu Autorów poświęca najwięcej uwagi.

Przeznaczamy i kierujemy naszą publikację przede wszystkim do specjalistów różnych dyscyplin naukowych, dla których losy młodych państw Bałkanów Zachodnich są przedmiotem penetracji naukowej czy choćby tylko zainteresowania. Prezentowany Czytelnikom zbiór 32 opracowań, studiów i szkiców nie pretenduje do całościowego, wszechstronnego opisu problemów państw i społeczeństw tego regionu, jednak wyrażamy nadzieję, że może stanowić istotny wkład w proces poznawczy w zakresie tej problematyki. Studiując monografię łatwiej będzie zrozumieć, z jak skomplikowaną materią historyczną, politologiczną,

prawniczą mamy do czynienia. Nie ma zatem możliwości, aby te problemy dało się rozwiązać współcześnie w ramach jednej dyscypliny z dziedziny nauk humanistycznych i społecznych.

Przygotowując nadesłane do Centrum Naukowo-Badawczego UŁ „Bałkany na przełomie XX/XXI w.” teksty ukazujące się w naszej serii wydawniczej „Bałkany XX/XXI” (nr 3), przyjęliśmy zasadę, że jako redaktorzy tomu ingerujemy w teksty autorskie incydentalnie w kwestiach merytorycznych, pozostawiając Autorom „suwerenność” i odpowiedzialność za ich treść. Byliśmy natomiast bardziej zdecydowani w sprawach formalnych, tj. ujednolicenia formuły przypisów i odsyłaczy, skrótów itp., zgodnie z wymogami przyjętymi i stosowanymi w naszej serii.

*Paweł Chmielewski
Sławomir Lucjan Szczesio*

Łódź, grudzień 2012 r.